

Úvod do církevního práva

Právnická fakulta MU

15. 10. 2018

Dr. Jiří Dvořáček

Literatura

- Dvořáček, Jiří: Východní kanonické právo – Úvod do studia. Praha 2014
- Gerosa, Libero: Právo Cirkvi. Prešov 2005
- Hrdina, Antonín: Kanonické právo. Praha 2002
- Tretera, Jiří Rajmund – Horák, Záboj: Církevní právo. Praha 2016

1. Církevní právo a teologie

- **vztah Boha a člověka ve Starém a Novém zákoně**
 - Právní vztah – smlouva Boha s člověkem (s Noem: Gn 9, s Abramem: Gn 15, Gn 17, s Izákem: Gn 26, s Jákobem: Gn 28, Desatero: Ex 20, Dt 5, desky s Desaterem: Ex 24)
 - Nový zákon: Kristus naplněním Zákona
- **vztah teologie a církevního práva**
 - CP je teologická disciplína uskutečňována právníkou metodou
 - X
 - CP je samostatná právní disciplína aplikována teologickými principy
- **důvod existence práva v církvi**
 - jeden z nástrojů pro zachování rovnováhy mezi charismatem a institucí
 - soulad s evangeliem, apoštolská účinnost, reakce na potřeby věřících a komunity

- **základní cíl kanonického práva: *salus animarum* („spása duší“)**

Kán.1752 CIC

„V záležitostech překládání náleží zachovat předpisy Kánon 1747 se zachováním kanonické spravedlnosti a majíce před očima spásu duší, která vždy musí být v církvi nejvyšším zákonem.“

- hlavní princip odlišnosti církevního a sekulárního práva
- vztah *salus animarum* - *rationabilitas* - *aequitas canonica*

Salus animarum: cíl CP, norma normans CP

Rationabilitas: kvalita CP

Ekvita: vztah práva a konkrétní životní situace

2. Prameny kanonického práva

- prameny vzniku:
 - bible
 - apoštolská tradice
 - biskupská funkce
- prameny poznání:
 - staré kanonické sbírky
- vývoj kanonických sbírek do 20. století
 - Didaché (konec 1. stol.)
 - Didascalia Apostolorum (konec 3. stol.)
 - Apoštolské kánony (4./5. stol., součástí je 85 apoštolských kánonů)
 - Východ: Sintagma canonum, kánony Trullského koncilu (691), Justiniánovo CIC
 - Západ: papežské dekretály a kánony prvních koncilů

- Decretum Gratiani (1140)
- Dekretály Řehoře IX.
- Liber VI. Bonifáce VIII.
- Klementíny
- Extravagantes Iohannis XXII. a Extravagantes communes

Tyto sbírky tvořily **Corpus iuris canonici** (od Tridentu po CIC/1917)

- CIC/1917
- CIC/1983 a CCEO (Kodex kánonů východních církví z r. 1990)

3. Typologie katolické církve

Katolická církev

- Latinská (římskokatolická) církev (CIC/1983)
- Východní katolické církve (CCEO)
 - Patriarchální církve: koptská, řecko-melchitská, maronitská, syrská, chaldejská, arménská
 - Vrchní arcibiskupství: syro-malankarská, syro-malabarská, ukrajinská, rumunská
 - Metropolitní církve: etiopská, ruténská (metropole v Pittsburgu), slovenská, maďarská, eritrejská
 - Ostatní církve sui iuris: řecká, italská, albánská, běloruská, bulharská, byzantská v Chorvatsku a Srbsku, makedonská, ruská a ruténská (Apoštolský exarchát v Praze, eparchie v Mukačevu)

4. Vymezení působnosti CIC a CCEO

Kán. 1 CIC

Kánony tohoto kodexu se vztahují jen na latinskou církev.

Kán. 1 CCEO

Kánony tohoto zákoníku platí pro všechny východní katolické církve a pouze pro ně, není-li ve vztahu k latinské církvi stanoveno jinak.

Kán. 2 až 5 CIC

Dosavadní liturgické normy, mezinárodní dohody a mimoprávní obyčeje zůstávají v platnosti

Kán. 6 CIC: derogační

5. Zákony v církvi

Subjekty církevních zákonů

aktivní

- papež
- sbor biskupů (jen ve spojení s papežem, na ekumenickém koncilu nebo jinak)
- biskupský synod (poradní)
- diecézní biskupové
- místní sněmy
- biskupské konference

pasivní

Pouze církevní zákony zavazují ty, kdo jsou:

- pokřtěni v katolické církvi nebo do ní přijati
- mají dostatečné užívání rozumu
- dovršili 7 rok

Zákony

- univerzální – jsou personální
- partikulární – jsou teritoriální, není-li stanoveno jinak

Promulgace zákona

- AAS
- Vacatio legis
 - 3 měsíce (univerzální zákony)
 - 1 měsíc (partikulární zákony)

Právní obyčej

- Podle vztahu k zákonu
- Podle okruhu působnosti
- Podle času vyžadovaného k jeho navození (prostý – 30 let, stoletý, nepamětný)

6. Osoby v církvi

Fyzické osoby

- právní subjektivitu získávají křtem nebo přijetím do katol. církve
- křtem se připisují k církvi sui iuris podle svých rodičů (kán. 111-112 CIC)

Způsobilost k právnímu jednání:

- pod 7 let věku: nemají žádnou způsobilost
- plná způsobilost: 18 let
- další věkové hranice: např. 14, 16, 17 let.

FO ve vztahu k bydlišti:

- obyvatel: v místě trvalého bydliště
- příchozí: v místě svého přechodného bydliště
- osoba mimo své bydliště: trvalé bydliště má, ale je mimo něj
- osoba bez bydliště

Získání a ztráta bydliště (domicilu)

- Trvalé bydliště ve farnosti nebo diecézi: úmysl trvale zůstat nebo faktický pobyt 5 let
- Přejícné bydliště: záměr 3 měsíce nebo faktický pobyt 3 měsíce
- Ztráta domicilu nebo kvazidomicilu: odchod z farnosti nebo diecéze s úmyslem se tam nevrátit

Domicilem nebo kvazidomicilem se získává vlastní farář a vlastní ordinář

Právnícké osoby

- soubor osob (korporace)
- soubor věcí (nadace)
- veřejné (jménem církve, ustaveny církv. představeným)
- soukromé (ostatní)

Získání právní subjektivity:

- ze zákona (veřejné PO – diecéze, farnost aj.)
- rozhodnutím představeného (např. charita)
- Katolická církev a Apoštolský stolec jsou PO božského práva

7. Moc řídicí

- nositeli jen ti, kdo přijali svěcení
- vykonává se ve vnějším i vnitřním oboru

- druhy:

řádná – vázána na úřad

- vlastní: vlastním jménem
- zástupná: jménem nositele úřadu

delegovaná – na osobu, pověřením od řádného nositele

- obsah moci řídicí

zákonodárná: papež, biskup

výkonná: biskup a biskupští vikáři

soudní: biskup nebo soudní vikář

- doplnění moci řídicí církví: kán 144 CIC

8. Hierarchické zřízení církve

Jedna nejvyšší moc a dvojí subjekt jejího výkonu – papež a biskupský sbor

Papež

Má nejvyšší, plnou, bezprostřední a obecnou moc. Jedná sám nebo ve sboru.

Biskupové

V univerzální církvi mají sborovou moc, v místní církvi osobní moc.

Kardinálové

Papežem jsou tzv. kreováni (jmenováni)

Volí papeže, jsou v čele kongregací

Římská kurie

Dikasteria

9. Místní církve

Diecéze (CCEO: eparchie)

- na její úrovni úz. prelatura, úz. opatství (vlastním jménem), ap. vikariát, ap. prefektura, ap. administratura (jménem papeže)
- v čele diecézní biskup (CCEO: eparcha), pomáhá mu kněžská rada a sbor poradců
- okrskové vikariáty (děkanáty): v čele okrskový vikář (děkan)
- farnosti: farář, pomáhá mu farní vikář (kaplan)

Církevní provincie

- v čele arcibiskup-metropolita

Biskupské konference

- omezené legislativní pravomoci, pastorační orgán

10. Církevní trestní právo

Specifika trestního práva v CIC/1983

- existence samočinných trestů (latae sententiae)
- trestní odpovědnost 16 let (CCEO: 14 let)
- netrestají se neúmyslné činy, není-li stanoveno jinak
- oslabení principu „nullum crimen, nulla poena sine lege (kán. 1399 CIC)

Druhy trestů v CIC

- nápravné (censury): exkomunikace, interdikt, suspenze (jen pro duchovní)
- pořádkové: zákaz pobytu, zbavení služby, přeložení, propuštění z duch. stavu
- trestní opatření: napomenutí, důtka
- trestní pokání: uložení skutku zbožnosti nebo charity

Specifika trestního práva v CCEO

- neexistují tresty samočinné, jen *ferendae sententiae*
- týká se výhradně vnějšího oboru, ne oblasti svědomí
- nerozlišuje mezi nápravnými a pořádkovými tresty: všechny tresty jsou nápravné
- důsledné aplikování zásady „*nullum crimen sine lege*“

11. Soudní řízení v církvi a církevní soudy

Nositelé soudní moci:

biskupové a papež, výkon prostřednictvím soudních vikářů a soudních sborů.

Soudní systém latinské církve: třístupňový

- 1. stupeň: diecézní / interdiecézní
- 2. stupeň: metropolitní soudy (příp. soudy určené Apoštolskou signaturou), lze se přímo odvolat i k Rotě
- 3. stupeň: soud Římské roty (příp. jiný soud zmocněný Ap. sign.)

- Nejvyšší soud Apoštolské signatury

- nesoudí v meritu věci

- trojí funkce:

- soudní: žaloby na neplatnost a restitutio in integrum proti rozsudkům Římské roty, kompetenční spory
 - soudně-administrativní: porušení zákona kongregacemi v administrativním procesu
 - administrativní: správa církevních soudů, odpovídá ministerstvu spravedlnosti, odvolání proti administrativním rozhodnutím diecézních biskupů

- **Záležitosti vyhrazené papeži (kán. 1405 CIC)**

Papež soudí

- hlavy států
- kardinály
- biskupy v trestních věcech
- z vlastního rozhodnutí jakoukoli kauzu
- případ předložený stranou a papež jej přijme

- Soudní řízení může být až trojinstanční
 - Proti rozhodnutí diecézního soudu se lze odvolat k metropolitnímu soudu a pak k soudu třetí instance (Římská rota nebo určený soud)
 - Je-li prvoinstanční soud metropolitní soud, je odvolacím soudem jiný určený metropolitní nebo interdiecézní soud.
- Církevní soudy v ČR
 - Metropolitní soud v Praze (soud první instance pro pražskou, č. budějovickou d. a pro AE v Praze)
 - Interdiecézní soud v Olomouci (soud první instance pro olomouckou a ostravsko-opavskou d.)
 - Diecézní soudy v Brně, Plzni, Hr. Králové a Litoměřicích

12. Svátosti

- **Křest**

- křtěnec získává právní subjektivitu v církvi a po rodičích se zapisuje do jednotlivé církve sui iuris
- řádný udělovatel biskup, kněz nebo jáhen
- předpoklad pro přijímání dalších svátostí
- nelze opakovat
- z církve nelze vystoupit (po účinnosti MP Omnium in mentem od 10. 4. 2010)

- **Biřmování**

- věk 14 let
- řádný udělovatel biskup

- **Eucharistie**

- vysluhuje kněz nebo biskup
- pod způsobou chleba nebo vína (tělo a krev Páně)
- řádný udělovatel přijímání je biskup, kněz nebo jáhen

- **Svátost smíření**

- lidově zpověď
- povinnost vyznat se z těžkých hříchů, z lehkých se doporučuje
- uděluje jedině kněz
- pro platnost se vyžaduje pověření (zpovědní fakulta): ze samého práva a z úřadu

- Svěcení

- Tři stupně:

- biskupské: 35 let

- kněžské: 25 let

- jáhenské: po skončení 5. ročníku teologie, trvalý jáhen 25 let, ženatý 35 let a souhlas manželky

- Pro platnost se vyžaduje, aby to byl pokřtěný muž

- Celibát: u kněží (latinské církve) a biskupů (celé církve)

- Světitelé:

- jáhenské a kněžské svěcení: biskup

- biskupské svěcení: biskup + dva biskupové jako spolusvětitelé, nutné povolení papeže, bez něj je sice svěcení platné, ale všichni jsou exkomunikováni

- Pomazání nemocných
 - uděluje jedině kněz rukou
 - maže se olejem, který svěťí výhradně biskup (kněz jen v případě nutnosti)
 - přijímají nemocní pro ulehčení a uzdravení
- Manželství (viz příští přednáška)

Literatura

- Dvořáček, Jiří: Východní kanonické právo – Úvod do studia. Praha 2014
- Gerosa, Libero: Právo Cirkvi. Prešov 2005
- Hrdina, Antonín: Kanonické právo. Praha 2002
- Tretera, Jiří Rajmund – Horák, Záboj: Církevní právo. Praha 2016